

Tahtoa ja pakkoliikkeitä (Demari 5.3.2009)

Veijo Meren "Runoilijan kuolema" on absurdi, ironinen ja monenlaisia assosiaatioketjuja tarjoava teksti. Ohjaaja **Heli Väätäinen** ja Tampereen ylioppilasteatterin työryhmä ovat tehneet näytelmän, joka esittää harjoituksia, jossa Meren tekstistä tehdään näytelmäesitystä. Julman ohjaaja Klimtin komentamat näyttelijät Kata, Tiina, Pesto, Mauri, Tero ja Tsuge herättävät kohtaus kerrallaan henkiin Meren ja Väätäisen luomia henkilöitä.

Katsoja ihmettelee aluksi jutun funktioita. Miksi ennestään monitasoiseen tekstiin on rakennettu turha lisäkerros? Vasta vähitellen valkenee, että Meren teksti on Väätäisen työryhmälle pelkkä materiaali, jota se käyttää omassa jutussaan. Väätäisen "Uhripyörä" tarjoaa monenlaisia tulkintakulmia, mutta se on itse asiassa suorapuheisempi ja tiiviimpi teos kuin Meren kirja.

Kuoleman ideologiaa ja elämän merkkejä

Mirjami Heikkinen on Klimt, sirkustirehtöörin hahmossa rullaluisteleva näytelmäharjoitusten ohjaaja. Hän johdattaa yleisön näytelmän spastiseen ja epileptiseen maailmaan. Hän pyörittää kaunista kättään musiikin tahdissa ilmassa ja tulee näin antaneeksi pirulle pikkusormen. Käsi alkaa toimia Klimtin tahdosta riippumatta ja retuuttaa tirehtööriä ympäri lavaa. Klimt on kammottavat ohjaaja. Jo nimi tuo mukanaan tymeitä mielle yhtymiä: Klimt - Clint - Klöntti - **Clint Eastwood**, raaka ideologi ja typerä ohjaaja. Klimtin harjoitukset harjoitellaan maailmassa, jossa ihmiset pyristelevät tahdostaan riippumattomia pakkoliikkeitä vastaan.

Työuraa pidennetään epäilemättä molemmista päistä, mutta Klimtin tehtävänä on ennen kaikkea työn sisäisten hengityshuokosten tukkiminen. Tirehtööri komentaa alaisiaan vaikeasti tunnistettavalla mutta helposti ymmärrettävällä kansainvälisellä sivistyskielellä. Hän keskeyttää harjoitukset heti, jos kohtauksessa alkaa tapahtua jotakin hengittävää ja sielukasta. Klimt on Opetusministeriön ja Elinkeinoelämän Keskusliiton ideologioiden ruumiillistuma. Työelämä tai opiskelijaelämä voisi olla mielekäästä, mutta se on kauhistus Klimtille. Hän rankaisee alaisiaan ankarasti kaikista elämän merkeistä. Talouselämän politrukki Klimt pakottaa toiset pakkoliikkeisiin ja nytkähtelee itse kaikkein pakonomaisimmin. Ideologilla ei ole omaa tahtoa. Hänen on pakko pakottaa ihmiset uhraamaan itsensä tyhjän takia. Hänellä on kova sarka kynnettävään. Elämän rikkaruohot pilkistävät esiin sitä mukaa kun niitä tallaa.

Kevyttä kauhua ja huumorin läimäyksiä

Vanhaan elokuvateatteri Ilveksen tehty katsomo on täynnä nuoria ihmisiä. Kaverit kannustavat tuttuja näyttelijöitä, mutta kontaktin jatkuminen ja laajeneminen tuntuu aluksi epävarmalta. Johdantojaksossa sirkustirehtööri tekee harhaan johtavaa työtä käsinukeilla eikä ota yhteyttä mihinkään. Niin on tarkoituskin, mutta katsoja ei voi vielä tietää sitä. Sitten harjoitukset alkavat ja asetelma hahmottuu. Katsomon ja näyttämön välille syntyy hyvä yhteys. Katsoja arvailee lämpimiä arvauksia ryhmätyön laadusta ja ihailee myös yksittäisiä suorituksia.

Äänen käyttö on yleensä iso ongelma harrastajateattereissa. Nyt ei ole. Klimtin ohuet inahdukset ja vaimeat kuiskaukset artikuloituvat selvästi. **Jonna Kuittinen** ja **Tuija Touhunen** käyttävät rooleihinsa kuuluvaa infantiliia avomielisyyttä myös puheensa värittämiseen. He muodostavat erinomaisen koomikkoparin. Heidän osanaan on loputtoman tuntuinen lapsellinen pellenironia, josta molemmat osaavat valahtaa äkkiä tyyliin vakavuuteen. **Ville Pohja** tekee huumoria raikuvasti ja **Tarja Sahlstedt** täsmällisesti. Kaikki näyttelijät puhuvat hauskaa ja ilmeikästä ruumiin kieltä ja tekevät erinomaista ilmetyötä. Yrittäminen ja turhautuminen muuttuvat moneen kertaan toisikseen ja kokonaistunnelmaksi muodostuu huumorin välähdysten leikkaama kevyt kauhu. Elämän poistaminen työelämästä tuntuu ihmissuhteissa.

Meren henkeä ja omia ajatuksia

"Runoilijan kuolema" ilmestyi vuonna 1985. Väätäisen ja työryhmän näytelmä on ehdottoman omaperäinen ja ajankohtainen, mutta samalla siihen on tullut merkillinen muistuma vielä vanhemmasta merimäisestä modernismista. 1960-luku on kummitellut tänä talvena monessa muussakin nuorten ihmisten tekemässä näytelmässä. Se on outo esteettinen ilmiö. Aave ei ole kummitellut missään näkemässäni varttuneen väen työssä.

Tämän talven nuorten modernit teokset poikkeavat isovanhempien saavutuksista siinä, että esteettinen snobismi, itsetarkoituksellinen erikoisuuden tavoittelu ja kovan sanan sanomisella uhittelu puuttuvat. Menneinä ihanina aikoina juhlittiin hirmuisesti sitä ihmettä, että ajatellaan ihan itse. Nyt oman ajattelun pariin on palattu kohisematta. Töistä saa sen vaikutelman, että niitä on tehty nautinnollisesti ja kunnianhimoisesti ja samalla merkillisen asiallisesti.

"Uhripyörästä" näkee ja kuulee, että tekijät ovat ajatelleet kekseliäästi ja huolellisesti pieniä yksityiskohtia ja suuria linjoja.

Huolellinen ryhmätyö näkyy esimerkiksi valosuunnittelussa. **Eero Alavan**, **Satu Leskisen** ja **Elina Nopasen** valot toimivat ilmetyön osana ja Kuittisen lavastuksen elementtinä. Mereltä otettuun materiaaliin on sekoitettu paljon työryhmän tuottamia aineksia. Osa näytelmän musiikista on näyttelijöiden **Petja Pelli** ja **Tapio Ylinen** säveltämää. Kuittinen, Peli ja Touhunen ovat sanoittaneet lauluja.

Väätäinen on ohjannut hauskoja detaljeja pursuavan ehjän näytelmän, jonka rakenne on merkillisellä tavalla itsenäinen. Toisaalta Meren tekstin moderni henki elää ja hengittää rakenteessa oivallisesti ja antaa Sörkan kapakoita ja kustantajien matineoita ennallistavien näyttelijöiden työlle liikuttavaa mieltä.

Toisaalta teksti voitaisiin hyvin vaihtaa johonkin toiseen tekstiin. Rakenne toimisi silti. Tahto ja pakkoliikkeet ottaisivat yhteen hyvän yhteiskuntamme vaikutusvaltaisia voimia hahmottavan näytelmän harjoituksissa.

Pertti Julkunen